ATATÜRK KÜLTÜR, DİL VE TARİH YÜKSEK KURUMU
ATATÜRK ARAŞTIRMA MERKEZİ

İLK VE ORTA ÖĞRETİM KURUMLARINDA

TÜRKİYE CUMHURİYETİ İNKILÂP TARİHİ VE ATATÜRKÇÜLÜK KONULARININ ÖĞRETİMİ:

MEVCUT DURUM, SORUNLAR VE ÇÖZÜM ÖNERİLERİ

Hazırlayanlar
Prof. Dr. Mehmet SARAY
Hüseyin TOSUN

5846 sayılı kanuna göre bu eserin bütün yayın, tercüme ve iktibas hakları **Atatürk Araştırma Merkezine** aittir.

956.102 4

Saray, Mehmet, haz.

İlk ve orta öğretim kurumlarında Türkiye Cumhuriyeti İnkılâp Tarihi ve Atatürkçülük Konularının Öğretimi: Mevcut Durum Sorunlar ve Çözüm Önerileri. / Hazl: Mehmet Saray ve Hüseyin Tosun. – Ankara: AKDTYK Atatürk Araştırma Merkezi, 2005.

VIII, 307 s, res. cet. 24 cm.

ISBN: 975-16-1799-5

1 Atatürk, Mustafa Kemal, Gazi I Tosun, Hüseyin, haz. II k.a.

KİTAP SATIŞ :
ATATÜRK ARAŞTIRMA MERKEZİ

Gazi Mustafa Kemal Bulvarı. No: 133 06570 Maltepe/ANKARA
Tel : 009 (0312) 232 44 17 / 3
Belgegeçer : 009 (0312) 232 55 66
e - mail : info@atam.gov.tr.
ISBN : 975 - 16 - 1799 - 5
İLESAM : 05. 06. Y. 0150 .232
BASKI SAYISI : 2000

BASKI: Divan Yayıncılık LTD. ŞTİ.

İÇİNDEKİLER

SUNUŞ VII

GİRİŞ 1

Atatürk İlke ve İnkılâp Tarihi Dersinin Okutulmasındaki Belirgin Aksaklıklar ve Yeni Bir Program Önerisi

Prof. Dr. Ahmet MUMCU 11

Atatürk İlke ve İnkılâp Tarihi Dersi Hakkında

Prof. Dr. Dursun Ali AKBULUT 19

İlk, Orta ve Yüksek Öğretimde İnkılâp Tarihi Dersleri (Amaç, İçerik, Yöntem ve Değerlendirme Boyutu)

Prof. Dr. Mustafa YILMAZ 25

İlk ve Orta Öğretimde Atatürk İlke ve İnkılâpları ve Türkiye Cumhuriyeti Tarihi Nasıl Öğretilmeli? Bazı Tespit ve Öneriler

Prof. Dr. Nuri KÖSTÜKLÜ 43

İlk ve Orta Öğretim Kurumlarında Türkiye Cumhuriyeti İnkılâp Tarihi ve Atatürkçülük Konularının Öğretimi: Mevcut Durum, Sorunlar ve Çözüm Önerileri

Prof. Dr. Cemil ÖZTÜRK 51

Atatürk İlkeleri ve İnkılâp Tarihi Derslerinin Daha Etkin Verilebilmesi Amacıyla Yapılması Gerekenlere İlişkin Düşünceler

Derviş KILINÇKAYA 59

İnkılâp Tarihi ve Tarih Derslerinde Başarı Nasıl Sağlanabilir?

Doç. Dr. Ali ARSLAN 65

Tarih Pedagojisine Uygun Türkiye Cumhuriyeti İnkılâp Tarihi ve Atatürkçülük Dersi Nasıl Olmalıdır?
Dr. Bahri ATA 73

İlk ve Orta Öğretim'de Atatürk İlke ve İnkılâpları Nasıl Öğretilmeli?
Doç. Dr. Dursun DİLEK 87

Tarih Öğretiminde Ders Materyali Olarak Nutuk
Doç. Dr. Dursun DİLEK - Asuman DİLEK 91

Atatürk İlkeleri ve Türk İnkılâp Tarihinin Orta Öğretim Kurumlarında Öğretilmesi Konusunda Tespit ve Teklifler
Doç. Dr. Cezmi ERASLAN 97

İnkılâp Tarihi Dersi Okullarda Nasıl İşlenmeli ve Uygulanmalı?
Şemsa SARAY 101

İlköğretim Okullarında Atatürk İlke ve İnkılâplarının Öğretilmesinde Yeni Yöntem ve Yaklaşımlar
Doç. Dr. Selma YEL 109

İlköğretimde Atatürkçülükle İlgili Konular Programı (Programın Yapısı ve Diğer İlköğretim Programlarıyla Uyumluluğu
Yrd. Doç. Dr. Mehmet Serhat YILMAZ 145

Türkiye Cumhuriyeti İnkılâp Tarihi ve Atatürkçülük Ders Konularının Öğretiminde Karşılaşılan Bazı Problemler ve Çözüme Yönelik Tavsiyeler
Gülmisal EMİROĞLU 155

Atatürkçülük Konularının Hayat Bilgisi ve Sosyal Bilgiler Derslerinde Aktif Öğrenme Yöntemleriyle İşlenişi
Öğr. Gör. İsmail OĞUZ - Öğr. Gör. Nejat İRA
Öğr. Gör. Şükran OĞUZ - Yard. Doç. Dr. Saadet TEKİN 163

Türkiye Cumhuriyeti İnkılâp Tarihi ve Atatürkçülük Dersinin Güncelleştirilmesi İle İlgili Görüşler
Meral FIRAT 173

İlköğretimde Atatürk İlke ve İnkılâplarının Öğretimi
Hanlar KOCA 177

Türkiye Cumhuriyeti İnkılâp Tarihi ve Atatürkçülük Dersi Taslak Program Çalışma Raporu
Yrd. Doç. Dr. Halime DEMİREL 259

İlköğretim Okullarında Türkiye Cumhuriyeti İnkılâp Tarihi ve Atatürkçülük Dersi Öğretimindeki Sorunlar ve Çözüm Önerileri
Ömer SERTKAYA 263

Türkiye Cumhuriyeti İnkılâp Tarihi ve Atatürkçülük Derslerinin İlk ve Orta Öğretim Kurumlarında Öğretimi Üzerine Düşünceler
Mukaddes ARSLAN 267

Yüksek Öğretimde Atatürk İlke ve İnkılâplarının Öğretimi ile İlgili Düşünceler
Dr. Yasemin DOĞANER 281

GENEL DEĞERLENDİRME 287

TARİH PEDAGOJİSİNE UYGUN TÜRKİYE CUMHURİYETİ İNKILÂP TARİHİ VE ATATÜRKÇÜLÜK DERSİ NASIL OLMALIDIR?

Dr. Bahri ATA*

Giriş

Türkiye Cumhuriyeti İnkılâp Tarihi ve Atatürkçülük derslerinin, İlköğretim ve Orta Öğretimde daha etkili öğretiminde Atatürk'ün eğitime ilişkin görüşlerinden, pedagojik mirasımızdan ve eğitim bilimlerine ilişkin uluslar arası tecrübelerinden daha fazla yararlanılmalıdır.

Atatürk'e göre eğitimde hedef "malumatı; insan için fazla bir süs, bir vasıta-i tahakküm, yahut medenî bir zevkten ziyade, maddî hayatta muvaffak olmayı temin eden ameli ve kabil-i istimal bir cihaz haline getirmektir." Atatürk'ün bu sözü, O'nun, Rousseau ve Dewey gibi düşünürlerin temellerini attığı çağdaş pedagojik akımları yakından takip ettiğini göstermektedir. Mustafa Rahmi Balaban da "Gazi Paşa Hazretlerinin Maarif Umdesi ve Asrî Terbiye ve Maarif" adlı kitabında bunu ispatlamaktadır. 1924 yılında John Dewey'nin Türkiye'ye davet edilmesi ve Atatürk'ün kendisi ile iki defa görüşmesi çok anlamlıdır. Atatürk, yaratıcı, üretici, eleştirel düşünen, sorgulayıcı ve Türkiye Cumhuriyeti'nin temel niteliklerini benimsemiş gençler istemektedir. Tarihsel bilgi de bu çerçevede ele alınmalıdır.

Atatürk'ün, okul gezileri sırasında öğrencilere harita başında ders anlatması, ıraksak ve hipotetik sorular sorması, alan gezilerine ve tarihsel mekanlara önem vermesi eğitimcilere öğretim yöntem ve teknikleri açısından da iyi örnek olmuştur.

Bunun yanısıra "Amerika kıtasını sürekli keşfetmeyi" bırakıp, 1890'lardan günümüze gelişmiş olan çağdaş pedagojik akımlardan yararlanılmalı, Dewey, Bruner, Piaget, Gardner gibi yabancı ve İsmayıl Hakkı Baltacıoğlu, İhsan Sungu, Ali Fahrettin Bey gibi yerli eğitim bilimcilerin eserleri daha dikkatli okunmalıdır.

---

* Gazi Üniversitesi - ANKARA

1980'lerden beri oluşturmacılık (konstruktivizm) dünya eğitim literatürünün gündemindedir. Oluşturmacı anlayış, davranışçılardan farklı bir öğrenme modeli sunmaktadır. Oluşturmacığılın önemli isimlerinden biri olan Von Glasersfeld'in (1995) ileri sürdüğü gibi davranışçılar; insanların öğrenmesini, güvercin ve farelerle yapılmış deneylerden çıkarılan modellere indirgeyerek, insanın öğreneceği bir şeyi küçük davranışlara bölerek, sürekli tekrarı vurgulamışlardır. Oluşturmacı anlayışa dayalı tarih öğrenimi, çocukların birinci ve ikinci elden belgeler üzerine bireysel ya da grup halinde çalışarak öğrenmesini öngörmektedir. Türkiye Cumhuriyeti İnkılâp Tarihi ve Atatürkçülük dersi de bu anlayışa göre yeniden yapılandırılmalıdır.

A. Bu Konuda Yapılan Sempozyumlara ve Çalışmalara Bir Bakış

1980'lerden beri konuya ilişkin yapılan toplantı ve sempozyum önerileri bir an önce tozlu kütüphane raflarından kurtarılıp, programa yansıtılmalıdır.

Aşağıdaki sempozyum ve toplantıların sonuç bildirgeleri değerlendirilmelidir;

1. 1985'de Ondokuz Mayıs Üniversitesi İnkılâp Tarihi Enstitüsü tarafından düzenlenen sempozyum.

2. 1992'de TED tarafından düzenlenen "Ortaöğretim Kurumlarında İnkılâp Tarihi ve Atatürkçülük Öğretimi ve Sorunları" Sempozyumu.

3. 29-1 Ekim 1994'de Buca Eğitim Fakültesi'nin düzenlediği "Tarih Öğretimi ve Ders Kitapları Sempozyumu".

4. 13-15 Ekim 1997'de YÖK ve Ankara Üniversite tarafından düzenlenen "Atatürk İlkeleri ve İnkılâp Tarihi Dersi Yöntem Bilim Semineri".

5. 1997'de Üniversite Öğretim Üyeleri Derneği İstanbul Teknik Üniversitesi'nde "İnkılâp Tarihi Dersleri Nasıl Okutulmalı?" Toplantısı.

6. 14-15 Aralık 1998'de Hacettepe Üniversitesi Atatürk İlkeleri ve İnkılâp Tarihi Enstitüsünün düzenlediği "Atatürk İlkeleri ve İnkılâp Tarihi'nde Yöntem Arayışları" Semineri.

7. 25-26 Aralık 2004'de "Talim ve Terbiye Kurulu Orta Öğretim Programlarını Değerlendirme Çalıştayı ile Türkiye Cumhuriyeti İnkılâp Tarihi ve Atatürkçülük Dersi Taslak Program Çalıştayı Raporu".

Gerek Türkiye Cumhuriyeti İnkılâp Tarihi ve Atatürkçülük öğretimine, gerekse Cumhuriyet tarihine ilişkin yapılan yüksek lisans ve doktora tezlerinin bulguları programlara ve ders kitaplarına yansıtılmalı ve ders kitaplarındaki yanlış bilgiler düzeltilmeli, kaynakçalar güncelleştirilmelidir.

19 Ocak 2005 tarihinde YÖK'ün tez tarama sayfasına girdim. "Atatürk İlkeleri ve İnkılâp Tarihi" ifadesine 62 yüksek lisans ve doktora tezi ve "Atatürkçülük" ifadesine 22 tez ekrana gelmiştir. Bu tezler, çoğunlukla 1994 ve 2002 yılları arasında yapılan tezlerdir. 1994 öncesini de hesaba katarsak, bu konudaki bilgi birikiminin oldukça arttığı görülecektir.

B. İlgili Programların Değerlendirilmesi

Bu bağlamda "Atatürkçülük ile ilgili konular" programı, 8. sınıf Türkiye Cumhuriyeti İnkılâp Tarihi ve Atatürkçülük programı, Lise 3. sınıf Türkiye Cumhuriyeti İnkılâp Tarihi dersi programları ayrı ayrı değerlendirilmelidir. Aşağıda bunlara yer verilmektedir.

1. "Atatürkçülük İle İlgili Konular" Programı

19 Kasım 1981 tarihinde "Atatürk İnkılâp ve İlkelerinin Öğretim Esasları" adlı yönerge yayımlanmıştır. Öğrencilerin, Atatürkçü yetişmesi ve Atatürkçülüğü davranış haline getirmeleri için her dersin, inkılâp tarihi amaçlarını gerçekleştirmesine hizmet etmesi gerektiği anlayışına dayanan bu yönerge, zaman içinde ders programlarındaki değişikliklerde göz önüne alınarak geliştirildi, zorunlu ve temel eğitimin 8 yıla çıkması ile 1999'da günümüzdeki şeklini aldı. Bu çerçevede Matematik, Fen Bilgisi, Türkçe, Müzik, Din Kültürü ve Ahlâk Bilgisi, Sosyal Bilgiler gibi derslere 1. sınıftan 11. sınıfa kadar Atatürkçülük ile ilgili hedefler serpiştirilmiştir. 1. sınıftan 8. sınıfa kadar 10 derse Atatürkçülük hedefleri konmuştur. Bu program, on kategori altına toplanmış konuların her bir derse yerleştirilmesini ön görmektedir. Bu kategoriler şunlardır;

1. Atatürk'ün hayatı (11 konu başlığı)

2. Atatürk'ün kişiliği ve özellikleri (25 kişisel özellik)

3. Atatürk'ün düşünce sisteminin oluşturmasına neden olan etkenler (7 konu başlığı)

4. Atatürkçü düşünce sistemi-tanım ve önemi (2 konu başlığı)

5. Atatürkçü düşüncede yer alan temel konular (10 konu başlığı)

6. Atatürk ilkeleri (9 konu başlığı)

7. Atatürkçü düşüncede millî güç unsurları (5 konu başlığı)

8. Türkiye'ye yönelik iç ve dış tehdit (1 konu başlığı)

9. Türkiye Cumhuriyeti Anayasası ve vatandaşlık (5 konu başlığı)

10.Atatürkçü düşünce sistemi ile diğer düşünce sistemlerinin mukayesesi (Bu kategori, İlköğretim ve Orta Öğretim düzeyine dahil edilmemiştir.1934 yılında yazılan inkılâp dersleri notları incelenirse, bu mukayesenin o yıllarda yüksek öğretimde derinlemesine yapıldığı görülecektir. Yüksek öğretim programına bu kategori dahil edilmelidir.)

1922 sonrası lise programı, 1926'da ilkokul ders programları düzenlenirken, zaten cumhuriyetin lâik, sosyal, hukuk devleti olduğu anlayışından hareket edilmiştir. Cumhuriyet eğitiminin nitelikleri ders programlarına dönemin uzman eğitimcileri tarafından konmuştur. Ne Atatürk, ne de çevresindeki eğitimciler, ayrıca bütün dersler için bir "Atatürkçülük programı" yazmayı düşünmemişlerdir. Onlar, konuyu "Cümhuriyet Terbiyesi" bağlamında ele almışlardır. 1980 sonrası "Atatürkçülük ile ilgili konular" programı, zaten 1926'dan beri Cumhuriyet rejiminin temel niteliklerine sahip ders (Hayat Bilgisi, Türkçe, Fen Bilgisi, Müzik de dahil) programlarında hedef ve davranışların üst üste binmesine ve tekrarlara dönüşmesine yol açmıştır.

Mülkiyeli eğitim bilimci İhsan Sungu, 1922'de Meclise verdiği layihada çağdaş ülkelerde zorunlu eğitimin 8 yıl olduğunu söylerken, biz ancak 1997'de 8 yıllık zorunlu eğitime geçebildik. Eskiden zorunlu eğitim 5 yıl olduğu için, 4. ve 5. sınıfların Sosyal Bilgisi dersi Atatürk İlkeleri ve İnkılâp Tarihi hedefleri açısından doğal olarak yoğun idi. 1997'de zorunlu eğitimin 8 yıla çıkarılması ile birlikte, 4 Ağustos 1999 tarihinde 263 sayılı karar ile "Atatürkçülük ile İlgili konular" tekrar ele alınmış ve 300'e yakın hedef yazılmıştır. Gerçekte hedef sayısı 94'tür. Bu hedefler 1.sınıftan 11.sı-

nıfa kadar tekrar edilmiştir. Örneğin, 1-8 arası hedef sayısı 279 olmuştur. Bu düzenlemeye rağmen, 4. ve 5. sınıftaki (birinde 32 hedef, diğerinde 64 hedef) yoğunluk devam etmiş, 6. ve 7. sınıfta (her ikisinde 26 hedef) çocuğun psikolojik ve bedensel olarak gelişmiş olmasına rağmen, az sayıda Atatürkçülük amacı ünitelerle ilişkilendirilerek konmuştur. 5. sınıf Sosyal Bilgiler ile 8. sınıf Türkiye Cumhuriyeti ve Atatürkçülük programları aynı hedefleri içermektedir. Özellikle Türkçe dersi 1-5 programı, Sosyal Bilgiler dersinin içermesi gereken ya da sosyal bilgiler dersinin üst sınıflarda ele alınan Atatürkçülük hedeflerini içermektedir.

Aslında memleketimizdeki asıl mesele, müfredat değişikliklerinde Atatürkçü düşünce sisteminin bu değişikliklere yansıtılmasını garanti altına almaktır. Atatürkçü düşünce sistemi, Türkiye Cumhuriyeti'nin temelidir. Bu konuda program geliştirme uzmanlarına ve konu alan uzmanlarına güvenilmelidir.

Yeni Sosyal Bilgiler programında da 1926'dan günümüze olduğu gibi Millî Mücadele ve Atatürkçülük ile ilgili konular, 29 Ekim ve 23 Nisan gibi ulusal bayramlar dikkate alınarak, Ekim ve Nisan aylarına denk getirilmiştir. Gerçekten bayramlar, Atatürk ve Atatürk'ün fikirlerini anlatmak için hem iyi fırsatlar sunmaktadır. Bunun yanısıra sosyal bilgiler eğitiminde güncellik ilkesi çok önemli bir ilkedir ve yeni program da bu ilkeyi önemsemektedir. Üstelik yeni program, çocukların, kendi biyografilerini ve aile tarihlerini yazarak ve de somut nesnelerden hareketle tarih öğrenimine başlamasını öngörmektedir.

Millî Mücadele ve Atatürkçülük konuları 4. ve 5. sınıfta ulusal bayramlar ile sınırlandırılmalı ve çok ayrıntı niteliğindeki konular üst sınıflara taşınmalıdır. Locke'un da belirttiği gibi çocuğun zihni "boş bir levha" gibidir. Anlamadığı şeyleri de bir papağan gibi ezberleyip, bize aynen tekrar edebilir. Bu öğrenme değildir. Gerçekten Rousseau'nun dediği gibi, çocukların ağızlarına *imparatorluk, kral, savaş, fetih, ihtilâl, kanun* gibi terimleri koyabiliriz. Fakat yetişkinlerin yaşam alanını yansıtan bu terimler, çocuklarda açık ve seçik düşünceler oluşturmaz.

"Atatürkçülük ile ilgili Konular" adlı programdaki ifadeler çok davranışçı olup, bunların oluşturmacılık anlayışa göre tekrar ifade edilmesi ve uygun etkinliklerin geliştirilmesi gerekmektedir. Mevcut programda, Ata-

türk'ün ağaç sevgisi ile ilgili bir hedef bulunmamaktadır. Atatürk'ün doğaya verdiği önem, etkili iletişim becerisi, spor ve sporcular hakkındaki görüşleri de kazanım olarak yazılmalıdır.

2. İlköğretim 8. sınıf Türkiye Cumhuriyeti İnkılâp Tarihi ve Atatürkçülük Programı

8. sınıf programı, lise 3 programı ile aynı olup, özel amaçları açısından çocuğun yaş ve gelişim düzeyinin üstündedir. "Atatürkçülük ile ilgili konular" programının hedefleri bu programa da yerleştirilmiştir. Atatürk İlkeleri; inkılâplardan ayrılarak, Atatürkçü düşünce sistemi ile birleştirilerek ayrı bir ünite oluşturulmuştur. Atatürk İlkeleri ve inkılâpları birbiri ile ilişkilendirilerek verilmelidir. Diğer bir deyişle, Atatürk döneminde nasıl veriliyorsa, öyle verilebilir.

Ülger'in (2003) 545 öğrenci (8. sınıf) üzerinde yaptığı bir araştırmada "padişahın başkanlığını yaptığı meclis sistemine dayalı yönetim biçimine ne ad verilir?" sorusuna öğrencilerin ancak yüzde 38'i meşrutiyet seçeneğini işaretlemiştir. Öğrencilere yaşça olgunlaşmalarını beklemeden, pek çok kavram, kavram haritaları ve görsel materyallerle desteklemeksizin verilmektedir ve sonuçta öğrenciler bunları karıştırmaktadır.

Dersin öğretmenleri de 2 saatlik derste programı yetiştiremediklerinden şikayet etmektedir. Bilindiği gibi 1998'de programa "İkinci Dünya Savaşı ve Türkiye" adlı ünite eklenmiş, 2000-2001 eğitim-öğretim yılında okutulmaya başlanmıştır. Öğretmenler, Mayıs ayına denk geldiği için II. Dünya Savaşı'nı doğru dürüst işleyemediklerini söylemektedirler. Öte yandan haklı olarak 1945 sonrası günümüze kadar bütün çağdaş olayların en azından ansiklopedi bilgisi düzeyinde eklenmesini istemektedirler. XX. yüzyıl başlarında Osmanlı İmparatorluğu ve Birinci Dünya Savaşı ile ilgili üniteler 7. sınıf Sosyal Bilgilere alınarak, Osmanlı Devleti doğuşu, gelişimi ve sona erişi ile bütün olarak verilebilir. Birinci Dünya Savaşı da iki cephe (Çanakkale ve Kafkas) ile sınırlandırılabilir. 8. sınıf İnkılâp tarihi Mondros Ateşkes Antlaşması ve işgallerle birlikte Mustafa Kemal Atatürk'ün 1919'da Samsun'a çıkışı ile başlatılabilir. Bu düzeyde Millî Mücadele'ye hazırlık döneminde kongrelerde kabul edilen maddelerin çok önemlileri verilip, tamamı ise lise'ye bırakılabilir. İlköğretim 8. sınıfta "Savaşlar Dönemi'nde" savaşlardan sonraki bütün siyasi gelişmelerî yer verilmeyip, Batı cephesinin önemi sezdirilmeli, Başkomutanlık Yasası, İstiklâl Mar-

şı'nın Kabulü, Tekalif-i Milliye Emirleri, Mudanya Ateşkes Antlaşması, Lozan Antlaşması (Sevr ile karşılaştırılarak) vurgulanmalıdır. Diğer siyasî gelişmelerin incelenmesi lise düzeyinde olabilir. 8. sınıfta İnsan Hakları ve Vatandaşlık dersi ile Türkiye Cumhuriyeti İnkılâp Tarihi ve Atatürkçülük dersi birleştirilebilir. Böylece ders saatini 3 saate çıkarabiliriz. Kaldı ki her iki dersin üniteleri incelenirse, benzer konuların yer aldığı görülecektir.

2004'de Yalova'da Milli Eğitim Bakanlığı tarafından düzenlenen Hizmetiçi Eğitim Kursu'nda tecrübeli bir öğretmen arkadaşımın önerdiği gibi, programın sadece Atatürk'ün Hayatı çerçevesinde düzenlenmesi hususu tartışılabilir. Örneğin, Çocuk Atatürk, Genç Atatürk, Asker Atatürk, Cumhurbaşkanı Atatürk adlı üniteler çerçevesinde ele alınıp, diğer konular lise 3. sınıfa kaydırılabilir. Dönemin siyasî, ekonomik, ve sosyal konuları yukarıdaki ünite isimleri çerçevesinde işlenebilir. Örneğin, Çocuk Atatürk ünitesinde "1890'larda çocuklar hangi çocuk dergilerini ve kitaplarını okuyor, eğitim nasıl, sınıflar nasıl, nasıl ders işleniyor?" gibi.

Pek çok ülkede büyük adamların hayatları çocuklara karakter eğitimi vermek görüş açısından ele alınmaktadır. Atatürk'ün hayatı da çocuklarda karakter eğitimi açısından ele alınmalıdır. Bunları çocuğa doğrudan öğretmek yerine, anekdotlardan ve fıkralardan hareketle, Atatürk'ün kişilik özelliklerini buldurmak şeklinde olabilir. Bir öğretmen, Atatürk'ün kişilik özellikleri ile ilgili hatıraların öğretmen el kitabında olması gerektiğini ve öğretmenin yeri gelince öğrencilere anlatması gerektiği görüşünü bildirmiştir.

1980'li yılların başında ortaokulu okuduğum yıllarda İnkılâp Tarihi derslerinde öğretmenimin anlattığı pek çok şeyi unuttum. Yalnız aklımda öğretmenimin anlattığı Yahya Kaptan ve Millî Mücadele'de faaliyetleri kaldı. Çünkü İzmit'te yaşıyordum ve olay, bu bölgede ve bildiğim yerlerde geçiyordu. Programlarımız, "Açıklamalar" kısmında İnkılâp tarihi konularının, mahalli olaylarla ilişkilendirilmesi vurgulamaktadır. Öğretmenlerin bu konuya azami dikkat ettiklerini düşünmekle birlikte, bu husus özellikle hizmetiçi eğitimlerde kendilerine hatırlatılmalıdır.

3. Lise 3. sınıf Türkiye Cumhuriyeti İnkılâp Tarihi ve Atatürkçülük Programı

8.sınıf programında olduğu gibi Atatürk İlkeleri, İnkılâplardan ayrılarak, Atatürkçü düşünce sistemi ile birleştirilerek ayrı bir ünite oluşturulmuştur.

Atatürk İlkeleri, İnkılâpları ile ilişkilendirerek verilmelidir. Aslında Atatürk dönemindeki sırası korunabilirdi.

Lise tarih öğretmenlerimiz, öğrencilerimizin bahar döneminde fazla devamsızlık yaparak, ÖSS sınavına yoğunlaştıklarını ve Atatürk İlkeleri ve İnkılâpları konularını iyi işleyemediklerini belirtmektedir. Ayrıca lise öğretmenleri de 1945 sonrası konularının konmasını ve ders saatlerinin arttırılmasını istemektedir.

Askeri Liselerdeki müfredat programı incelendiğinde Mustafa Kemal Atatürk'ün Hayatı'nın ilk ünite olduğu görülmektedir. Eğer öğrenci, 8. sınıfta Atatürk'ün hayatını yukarıda önerilen şekilde işlerse, Lise 3. sınıfta Atatürk'ün hayatı kısmını çıkarak, siyasî ve gündelik olaylardan hareketle, öğrencilerin Atatürk'ün liderlik becerilerini kavramalarını sağlayabiliriz.

Atatürk'e göre, "Türkiye Cumhuriyeti'nin temeli kültürdür." Fakat biz, hala siyasî ve askerî tarihe ağırlık vererek, Atatürkçü gençler yetiştirmek istiyoruz. Bu çerçevede lise 3. sınıfta bu derse "Atatürk ve Sanat" ünitesi konmalı, heykelcilik, şehir planlama, mimarlık, müzik ve resim alanlarında yapılan işlerin öğrenciler tarafından incelenmesine fırsat verilmelidir. Çocuklarımız, Mimar Kemaleddin, Mimar Vedat, Ernst Egli, Pietro Canonica, Clemens Holzmeister, Arif Hikmet Koyunlu, Bela Bartok, Paul Hindemith, Lico Amar, Heinrich Krippel, Kenan Yontunç, Ratip Aşir Acudoğu, Bruno Taut, İbrahim Çallı gibi sanatçıları ve eserlerini tanımadan mezun olmaktadırlar. Bu sanatçıları öğretmeliyiz, çünkü bu sanatçılar, heykelleriyle, tablolarıyla, derlemeleriyle, binalarıyla bugün de tarihsel çevremizi kuşatmışlardır. Bunların, programa dahil edilmesi öğrencilerin tarihsel, doğal ve beşeri çevreye duyarlılığını geliştirecek ve onlara estetik değer yargısı kazandıracaktır. Hemen her sınıfımızda ya İbrahim Çallı'nın ya da Feyhaman Duran'ın bir Atatürk tablosu vardır. Bunlar, öğretmen tarafından ders konusu yapılabilmelidir. Tevfik Fikret'in "Promete" şiirini ya da Mithat Cemal Kuntay'ın "Heykeltraş Kanonica'ya" atfen yazdığı şiiri, edebiyat öğretmenlerine bırakmamalıyız.

23 Aralık tarihinde Kubilay Olayı dolayısıyla, şehitlerimiz Kubilay, Bekçi Hasan ve Şevki'yi bir kez daha andık. Heykeltıraş Ratip Aşir Acudoğu, Menemen Anıtı'nı bu üç kişinin anısına yapmıştır. Ne gazetelerimiz ne de ders kitaplarımız bu anıtı ve ifade ettiği değeri ve bekçi Hasan ile

Şevki'yi gündeme getirmemektedir. Gerek İlköğretim 8. sınıf olsun, gerek lise düzeyinde olsun "Anıtlarla Tarih Öğretimine" önem vermeliyiz.

Bunların yanısıra "Bağımsızlık Savaşı" ünitesine Millî Mücadele Döneminde Türk Basını, Telgrafçılar ve Demiryolu Makinistleri gibi yeni konular eklenmelidir. Öğrenciler Millî Mücadelede casusluk faaliyetleri, Teşkilât-ı Mahsusa gibi konulara ilgi duymaktadır. Birkaç sınıfta yaptığım bir araştırmada, Birinci Dünya Savaşı'nda Teşkilât-ı Mahsusa'nın faaliyetlerini bilen 5-6 öğrencinin, bunu dershane öğretmenlerinden öğrendikleri ortaya çıkmıştır. Demek ki dershane öğretmenleri, çoğu öğretmenimizin yüklü bulduğu programı işleyebiliyor ve program dışı, öğrencilerin ilgisini çeken konuları da kalıcı bir şekilde öğretebiliyorlar. Dershanelerdeki inkılâp tarihi öğretimi ve öğretmenlerin kullandığı yöntem ve teknikler üzerine ayrıca çalışılması gereken bir konudur.

4. Lisede 4. Sınıfa "Çağdaş Dünya Tarihi" Dersinin Konması

Günümüzde liselerin yerinde olarak 4 yıla çıkarılması gündemdedir. Liselerin 4. sınıfına bir "Çağdaş Dünya Tarihi" konmalı ve bu derste 1945 sonrası konular işlenmelidir. Zaten bununla ilgili olarak 2002 yılında Millî Eğitim Eski Bakanı Metin Bostancıoğlu döneminde Prof. Dr. İlber Ortaylı ve Doç. Dr. Çağrı Erhan başkanlığında kurulan bir komisyon tarafından bir de "20. Yüzyıl Dünya Tarihi" dersi öğretim programı lise 2, 3 'de seçmeli/alan seçmeli olarak hazırlanmıştır. Program, 19. yüzyıl dünyasına genel bir bakış ile başlayıp, tarihsel olayları 2001 tarihine kadar getirmektedir. Program, 11 bölümden yani üniteden oluşmaktadır. İlk 5 ünitesi aslında Türkiye Cumhuriyeti İnkılap Tarihi ve Atatürkçülük konuları ile ilgilidir ve bu derste tekrar edilmesi doğru değildir. Bu ders, 1945 sonrası "Soğuk Savaş" dönemi ile başlatılabilir. Bu program, özel amaçlar ve konular olarak yazılmış olup, oluşturmacı mantığa göre etkinlik örnekleriyle birlikte yeniden düzenlenebilir.

C. Diğer Meseleler

1. Şimdiki Zamandan Geçmişe Doğru Bir Programın Düzenlenmesi

Hocam Prof. Dr. Ahmet Mumcu toplantıda bu konuyu tekrar gündeme getirmiştir. Gerçekten tarih programları çok değişik şekillerde olabilir. Ör-

neğin, kronolojik olarak, tematik olarak, belirli gün ve haftalara göre, içinde bulunulan zamandan geçmişe doğru düzenlenebilir. Programların şimdiki zamandan geçmişe doğru gitmesi 1890'lı ve 1900'lu yıllarda oldukça tartışıldı. İttihat ve Terakki Partisi döneminde bu tür bir program yapıldı ve ders kitapları da basıldı. Bu programın en güzel eleştirisini Ali Fahrettin Alper yapmaktadır. Tarihte olaylar sebep-sonuç ilişkileri birbirlerini izlemektedir. Bu programa göre yazılmış ders kitaplarını okuyan çocuklar, hangi olay önce, hangisi sonra karıştırdılar. Öğretmen sınıf içinde sözlü ifadeleriyle geçmişte ileri ve geri giderek bu bağlantıları kurabilir.

Tarih, geçmişten günümüze doğru gelmelidir. John Dewey bunun nedenini; günümüz insan ilişkilerinin çok karışık olması, ama ilkçağda ilişkilerin ve ihtiyaçların daha yalın olması ve çocuğun ilkçağ tarihini günümüz tarihine göre daha iyi anlayabileceği ile açıklamaktadır. Bugünün olayları çok karmaşık, bitirilmemiş olup, öğrenciler bunların değerini ve anlamını takdir edemezler. Çocuklar ve gençler, yoğunluğu az, açık anahatlara sahip ve belirgin bir başlangıç ve sonucu olan bir şeyler istemektedir.

2. Bilgi-Beceri Dengesi

Dersin programına problem çözme, empati, eleştirel düşünme, medya okuryazarlığı gibi modern vatandaşın sahip olması gereken beceriler konmalı, fakat bilgi ve beceri arasındaki denge gözetilmelidir. Beceriyi öne çıkarırken, bilgi edinilmesi konusunda taviz verme gençlerimizi Amerikan gençlerinin durumuna düşürebilir.

Amerika'da son yirmi yılda yapılan araştırmalar, Diane Ravitch'in de vurguladığı gibi, Amerikalı öğrencilerin, Amerikan tarihini pek bilmediğini göstermektedir. 1986'da yapılan anket, 17 yaşındaki öğrencilerin yüzde 50'sinin anayasalarının ne zaman yazıldığını bilmediğini, üçte ikisinin Amerikan İç Savaşı'nı doğru yüzyıla yerleştiremediğini göstermektedir. Gerçekte bu bilgiler, tarih bilgisi olmaktan çok kronoloji bilgisidir ve aslında kronoloji, tarihin bel kemiği olmakla birlikte, tarihin kendisi de değildir. Bununla birlikte diğer araştırmalar da öğrencilerin tarih bilgisinin (kronoloji bilgisinin değil) iyi olmadığını göstermiştir.

Türkiye'de Abdülkadir Paksoy'un yaptığı bir anket çalışması da Lise 3'ü bitirmiş, üniversite 1. sınıfta okuyan 221 öğrencinin ancak yüzde

33.94'ünün Misak-ı Millî'nin ne zaman ve nerede kabul edildiğini bildiğini göstermektedir. Mustafa Kemal Paşaya Mareşallik ve Gazilik ünvanlarının ne zaman verildiğini bilenler ise genel toplamın ancak yüzde 23.8'idir. Bu durum çok üzüntü vericidir. Kısaca bilgi ve beceri dengesine dikkat edilmelidir.

3. Gezi Yönetmeliğinin Tekrar Ele Alınması

Müzelere ve tarihi yerlere gezilerin pedagojik önemine ilişkin önemli bir literatür vardır. Bu bağlamda öğrencilerin bu derslerde Kurtuluş Müzesi, Cumhuriyet Müzesi, Devlet Mezarlığı ve Müzesi, Atatürk Evleri, Savaş Meydanları ve Anıt Heykelleri, Çankaya Köşk Müzesi ve Anıtkabir'i gezmeleri sağlanmalıdır. Anıtkabir'deki Kurtuluş Savaşı Müzesi, ziyaretçiye sunduğu çoklu ortam (ses, görüntü v.b.) ile çok etkileyicidir. Diğer illerimizdeki öğrencilerimizin büyük bir kısmı Ankara'ya gelememektedir. Bunların ilgili mekanlarda sanal alan gezileri yapabilecekleri programlar hazırlanmalı ve bunlar CD'ler veya internet aracılığıyla bütün ülkeye dağıtılmalıdır.

Gezi prosedürleri ve bürokratik engeller öğretmenimizin şevkini kırmaktadır. "İlkokul, Ortaokul, Lise ve Dengi Okullar Eğitici Çalışmalar Yönetmeliği" 6 Haziran 1983 yılında Tebliğler Dergisinde (cilt 46, sayı: 2140, sf. 225-232) yayımlanmış olup, gezilerle ilgili düzenleyici ifadeleri içermektedir. Bu yönetmeliğin bazı maddeleri 5.1. 1961 tarihli 237 sayılı taşıt kanuna atıf yapmaktadır. Yönetmeliğin 116. maddesi derslerin aksatılmaması şartıyla gezileri öngörmektedir. Halen Talim Terbiye Kurulu Başkanlığında bu gezi yönetmeliğini güncelleştirme çalışmaları devam etmektedir. Yeni programların pilot uygulaması dolayısıyla görüştüğümüz sınıf öğretmenlerimiz, öğrencileriyle gezilerinde Meclis Başkanlığına bağlı Millî Saraylara da girişin ücretsiz olmasını istemektedir.

4. Tarih Laboratuarlarının Kurulması

Oluşturmacı anlayışa göre tarih dersleri için gerekli mekanlardan biri de tarih laboratuarları ya da odalarıdır. Daha 1935'de İsmayıl Hakkı Baltacıoğlu, "Tarih ve Terbiye" adlı eserinde tarih odasından söz eder ve bu odanın neler içermesi gerektiğini yazar. Günümüzde hayli moda olan "tarih yapma" (doing history) ya da yaparak yaşayarak öğrenme (learning by do-

ing) anlayışını Baltacıoğlu daha 1930'larda savunmuştur. Bugün de tarih laboratuarı, sadece çocuklara film ve CD'lerin gösterildiği bilgisayarların ve internetin yer aldığı bir yer olarak algılanmaktadır. Aslında burası, çocukların bunlar yardımıyla birincil kaynakların kopyalarına dayalı olarak tarihi "bir tarihçi gibi" çalışarak, yeniden yazdıkları ve ürün ortaya koydukları bir odadır.

Askeri okullarda Atatürkçülük sınıfları vardır ve bu sınıflarda ilgili materyaller bulunmaktadır. Özel okullarda da bu tür sınıflara rastladım. Bu tür odaların resmî okullarda da yaygınlaştırılması gerekmektedir.

5. Barışçı Tarih Öğretimi

Hilmi Ziya Ülken'in yıllar önce söylediği gibi, barışçı tarih öğretimi, tarihsel gerçeklerin tahrif edilmesi değildir. Gerçekte geçmişin belli bir zamanına ait kusur ve meziyetlerden bütün zamanlara yaymaksızın söz edilmesidir.

20 Mayıs 1946 yılında Türkiye Cumhuriyeti, Hasan Ali Yücel'in Milli Eğitim Bakanlığı sırasında UNESCO tarafından hazırlanan sözleşmeyi imzaladı. UNESCO'nun sözleşmesinin ilk cümlesi olan "Savaşlar insanların dimağlarında başlar. Barışın savunma siperlerinin de insanların dimağlarında kurulması gerektiği" anlayışı, Atatürk'ün de "Yurtta Barış Dünyada Barış" ilkesi altında benimsendi. 12 Mayıs 1952'de Türkiye, Yunanistan ile 5 yılı sürecek ve kendi mevzuatlarının kabul ettiği sınırlar dahilinde ders kitaplarının karşılıklı değiş-tokuşunu içeren ve düşmanca ifadelerin çıkarılmasını öngören bir antlaşma imzaladı. Geçmiş ders kitapları ile günümüz ders kitapları karşılaştırılarak incelendiğinde, Türkiye Cumhuriyeti'nin, antlaşma çerçevesinde üstüne düşeni yaptığı görülmektedir. Bu çerçevede "kesmek, kan içmek, insafsızca öldürmek, alçakca öldürmek, namussuz ve şerefsiz düşman, alçak düşman, Yunan palikaryaları, Yunan sürüleri gibi" daha pek çok ifade ders kitaplarından çıkarılmıştır. İtalyan ressam Vittorio Pisani'nin ders kitaplarında yer alan ve Yunanlı askerlerin İzmir'i İşgalleri sırasında Türklere zalimane tavırlarını gösteren tablolara da rastlanmamaktadır.

18 Aralık 2001 tarihli Hürriyet gazetesinde gazeteci Emin Çölaşan'ın örnekleriyle işaret ettiği gibi, Yunanistan gibi ülkeler, Türkiye'ye düşman-

lık aşılayıcı cümleleri tarih ders kitaplarından çok antolojilerde, coğrafya kitaplarında, gramer ve okuma kitaplarında kullanmaktadır. Gramer ve okuma kitapları, tarih ders kitaplarına göre öğrenci psikolojisi üzerinde daha fazla etkili olabilmektedir. Görüşmelerde bu husus göz önünde bulundurulmalıdır.

6. Öğretmenlerin Yetiştirilmesi Meselesi

Atatürk, 25 Ağustos 1924'de Ankara'da Muallimler Birliği Umumî Kongresi'ne katılan kişileri Maarif Vekili Vasıf Çınar'ın verdiği akşam yemeğinde (buraya ünlü eğitimci John Dewey de davet edilmişti) yaptığı konuşmada diyor ki:

"Programların kat'i ve vazıh olması çok mühim olmakla beraber, feyiz ve eser verebilmesi, onların muktedir, müdrik ve fedakar muallimlerimiz tarafından mekteplerimizde çok büyük dikkatle ve himmetle tatbikine vabestedir. İşte bilhassa sizden rica edeceğim husus budur. Sizin muvaffakiyetiniz, Cumhuriyetin muvaffakiyeti olacaktır."

Atatürk'ün de vurguladığı gibi eğitimde öğretmen faktörü unutulmamalıdır. 1990'larda İstanbul'da İlköğretim okulunda öğretmen iken, Galatasaray Lisesi Konferans Salonu'nda Ord. Prof. Dr. Reşat Kaynar'ın verdiği konferanstan bir öğretmen olarak çok yararlandım. Sosyal Bilgiler ve Tarih öğretmenlerine yönelik bu konferanslara devam edilmeli, sınıf öğretmenleri de bu konferanslara dahil edilmelidir.

Bu öğretmenlere, Atatürkçülük konferansı ile birlikte Atatürkçülük konularını oluşturmacı anlayışa göre nasıl değerlendirecekleri konusunda da Milli Eğitim Bakanlığı ile işbirliği yapılarak, hizmetiçi eğitim verilmelidir.